

Nowoczesne Systemy Zarządzania
Zeszyt 12 (2017), nr 2 (kwiecień-czerwiec)
ISSN 1896-9380, s. 263-280

Instytut Organizacji i Zarządzania
Wydział Cybernetyki
Wojskowa Akademia Techniczna
w Warszawie

Modern Management Systems
Volume 12 (2017), No. 2 (April-June)
ISSN 1896-9380, pp. 263-280

Institute of Organization and Management
Faculty of Cybernetics
Military University of Technology

Zmiany systemu rachunkowości w Polsce a zwinność podmiotów gospodarczych z sektora MŚP

The changes of accounting system in Poland and agility of business entities from the sector SMEs

Anna Kuczyńska-Cesarz

Wojskowa Akademia Techniczna, Wydział Cybernetyki
cesarzanna@wp.pl

Abstrakt: Podmiotowe systemy rachunkowości oparte o polskie prawo bilansowe są źródłem wiarygodnych informacji o sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstw. W artykule scharakteryzowano zmiany systemu rachunkowości w Polsce na skutek zmian prawa unijnego i ich wpływ na system rachunkowości przedsiębiorstw zaliczanych do sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Pokazano, że znaczne uproszczenia procedur dotyczących sposobu prowadzenia ewidencji operacji gospodarczych oraz sporządzania uproszczonego sprawozdania finansowego wpływają korzystnie na wyniki finansowe i zwiększenie konkurencyjności MŚP. System rachunkowości MŚP regulowany przez ustawę o rachunkowości jest wbudowany w model jednostki „zwinnej” i umożliwia jej osiągnięcie statusu „jednostki elastycznej” w każdym obszarze prowadzonej działalności.

Słowa kluczowe: system rachunkowości, sektor MŚP, jednostka zwinna, prawo bilansowe.

Abstract: The subjective accounting systems leaning against the Polish balance law are a source reliable information about the economic-financial situation of enterprises. In the article were characterized the changes of accountings system in Poland to the effect of changes of the EU law and their influence on the system of the accounting of enterprises ranked among the sector of small and medium enterprises (SMEs). They showed that major simplifications of the procedures concerning the manner of keeping records of business transactions and drafting the simplified financial statement were doing good to financial results and increasing the competitive-ness SMEs. Accounting system of SMEs regulated by the Polish Accounting Act is being built in into the model of the “agile” enterprise and enables it to achieve the status of “elastic” enterprise in every area of conducted activity.

Keywords: accounting system, sector SMEs, “agile” enterprise, Polish balance law.

Wstęp

Rachunkowość rozumiana jako „system ciągłego w czasie ujmowania, grupowania, prezentowania i interpretowania wyrażonych w pieniądzu i bilansujących się ogólnych i szczegółowych danych liczbowych o działalności gospodarczej i sytuacji majątkowej jednostki gospodarczej” (Skrzywan, 1969, s. 5) wbudowana jest w model organizacji zwinnej, czyli takiej, która „szybko dostosowuje się do zmian otoczenia, jest elastyczna” (Wereda, Woźniak, 2015, s. 66-67). System rachunkowości podlegający nieustannym zmianom w wyniku procesów globalizacji światowej gospodarki oraz potrzeby harmonizacji zasad rachunkowości stanowią źródło rzetelnych i wiarygodnych informacji o sytuacji ekonomiczno-finansowej jednostek funkcjonujących w danym kraju. Zapotrzebowanie na takie informacje nieustannie wzrasta, głównie na potrzeby procesu decyzyjnego, zarówno na poziomie mikro, jak i makroekonomicznym. Podmiotowy charakter systemu rachunkowości powoduje, że ze względu na wielką liczbę jednostek rozliczających swoją działalność w oparciu o zasady rachunkowości istnieje wiele zróżnicowanych takich systemów.

Sprawnie funkcjonujący system rachunkowości danej organizacji zbudowany według wytycznych zawartych w stosownych unormowaniach prawnych pozwala na każdym etapie działalności jednostki ocenić realizację jej celów oraz je modyfikować, dostosowując do potrzeb zmieniającego się otoczenia. Dane w dokumentacji rachunkowej potwierdzają zaistniałe w ciągu roku obrotowego operacje gospodarcze mające bezpośredni wpływ na majątek jednostek, źródła jego finansowania, przychody, koszty i wynik finansowy. Te informacje wykorzystują decydenci, przetwarzając je na potrzeby uelastycznienia organizacji i czynienia jej zwinną w środowisku konkurencji, w której jednym z elementów ryzyka jest właśnie system rachunkowości.

Modyfikacje systemowe w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych dokonywane są zarówno w systemach rachunkowości dużych podmiotów, jak i w systemach rachunkowości podmiotów należących do sektora MŚP.

Zmiany międzynarodowego prawa bilansowego wywołane procesami globalizacji na świecie wpływają bezpośrednio na zmiany krajowego prawa bilansowego i uwarunkowane są zwłaszcza potrzebami dostosowania dotychczasowych regulacji do zmieniającego się otoczenia funkcjonujących w nim licznych organizacji. Indywidualne systemy rachunkowości jednostek, tworzące polski system rachunkowości, pozwalają zrealizować wiele atrybutów organizacji „zwinnej”, wśród których można przykładowo wymienić: „podążanie za zmianami, koncentrację na klientach, koncentrację na zasobach ludzkich, wizji i misji organizacji, a także kluczowych kompetencjach, obserwację otoczenia oraz otwartość organizacji (zdolność i chęć do interakcji z otoczeniem), gromadzenie i przetwarzanie zasobów informacyjnych (bazy danych, bazy wiedzy, itp.) w środowisku ICT, procesy decyzyjne na podstawie faktów i konkurowanie kapitałem intelektualnym (...)” (Wereda, Woźniak, 2015, s. 65).

Celem niniejszego opracowania jest potwierdzenie tezy, że system rachunkowości jest wbudowany w model organizacji „zwinnej” i umożliwia osiągnięcie statusu „jednostki elastycznej”. Do realizacji powyższego celu wykorzystano metody przypadku i analizy, dzięki którym dokonano prezentacji, analizy i oceny wpływu systemu rachunkowości na „zwinność” wybranych podmiotów z sektora MŚP.

1. Klasyfikacja przedsiębiorstw i jej znaczenie dla tworzenia polskiego prawa bilansowego

Przedsiębiorstwo, definiowane zgodnie z art. 55¹ k.c. jako „zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej”, jest uczestnikiem obrotu gospodarczego, rozumianego jako „wymiana dóbr i usług odbywająca się z reguły za pośrednictwem pieniądza i środków płatniczych oraz towarzyszące tej wymianie i powstające w jej procesie stosunki prawne między jej uczestnikami” (Skorupka, 2005, s. 22).

W literaturze przedmiotu liczni autorzy dokonywali klasyfikacji przedsiębiorstw, przyjmując różne kryteria, takie jak: wielkość, typ własności, forma prawna, przedmiot działania, zasięg działalności. Przy klasyfikacji jednostek gospodarczych istotnego znaczenia nabierają obowiązujące krajowe oraz międzynarodowe regulacje prawne zawarte w następujących dokumentach:

1. ustawa o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2016 r., poz. 1829),
2. ustawa o rachunkowości (uor) (Dz.U. z 2016 r., poz. 1047),
3. kodeks cywilny (Dz.U. z 2016 r., poz. 380),
4. kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2016 r., poz. 1578),
5. Jednolity Plik Kontrolny (JPK) (ustawa Ordynacja podatkowa, Dz.U. z 2017 r., poz. 201),
6. opracowania Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości,
7. regulacje prawne Unii Europejskiej.

W ustawie o swobodzie działalności gospodarczej (art. 104-106) wyróżniono następujące podmioty gospodarcze: mikroprzedsiębiorcę, małego przedsiębiorcę i średniego przedsiębiorcę. Kryteria podziału podano w tabeli 1.

Zgodnie z art. 107 ustawy wyrażone wielkości w euro przelicza się na złote według średniego kursu ogłoszonego przez NBP w ostatnim dniu roku obrotowego wybranego do określenia statusu przedsiębiorcy.

Kodeks cywilny wskazuje dwóch różnych adresatów, do których są kierowane regulacje prawne normujące stosunki między uczestnikami obrotu gospodarczego, a mianowicie osoby fizyczne i osoby prawne. Dla tych dwóch grup przedsiębiorców tworzone są odrębne regulacje prawne dotyczące prowadzonej działalności gospodarczej.

Tabela 1. Kryteria podziału jednostek gospodarczych według ustawy o swobodzie działalności gospodarczej

Rodzaj przedsiębiorcy	Kryteria podziału W co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:
Mikroprzedsiębiorca	<ul style="list-style-type: none"> • średnioroczne zatrudnienie – mniej niż 10 pracowników, • roczny obrót netto ze sprzedaży lub suma aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych – nie przekroczyły równowartości w złotych 2 000 000 euro,
Mały przedsiębiorca	<ul style="list-style-type: none"> • średnioroczne zatrudnienie – mniej niż 50 pracowników, • roczny obrót netto ze sprzedaży lub suma aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych – nie przekroczyły równowartości w złotych 10 000 000 euro,
Średni przedsiębiorca	<ul style="list-style-type: none"> • średnioroczne zatrudnienie – do 250 pracowników, • roczny obrót netto ze sprzedaży – nie przekroczył równowartości w złotych 50 000 000 euro lub suma aktywów bilansu sporządzonego na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych – nie przekroczyła równowartości w złotych 43 000 000 euro.

Źródło: opracowanie własne

W kodeksie spółek handlowych zawarto szczegółowe unormowania prawne dla podmiotów gospodarczych określonych jako spółki osobowe i kapitałowe prowadzące działalność gospodarczą. Wyodrębnienie tych grup przedsiębiorców miało i ma wpływ na ostateczny kształt prawa bilansowego w Polsce.

Pośród wielu aktów prawa międzynarodowego obowiązujących w Polsce z racji przynależności do Unii Europejskiej należy wskazać na dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniającą dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/UE oraz uchylającą dyrektywy 78/660/EWG i 83/349/EWG (Dz. Urz. UE z 2013 r. nr 182/19), w której w art. 1-3 w rozdziale 1 zatytułowanym „Zakres, definicje oraz kategorie jednostek i grup” wskazano cztery rodzaje jednostek gospodarczych: mikro, małe, średnie i duże oraz trzy rodzaje grup kapitałowych: małe, średnie i duże. W tabeli 2 podano kryteria podziału według tej dyrektywy – jednostki muszą spełniać dwa z trzech podanych kryteriów.

Dyrektywa podaje także kryteria podziału grup kapitałowych obejmujących jednostki dominujące i zależne, które mają być objęte konsolidacją. Grupy te w ujęciu skonsolidowanym na dzień bilansowy jednostki dominującej muszą spełniać dwa z trzech podanych w tabeli 3 kryteriów.

Tabela 2. Kryteria podziału jednostek gospodarczych według dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z 26 czerwca 2013 r.

Rodzaj jednostki	Kryteria podziału Jednostki muszą spełniać dwa z trzech podanych kryteriów
Mikrojednostka	<ul style="list-style-type: none"> • suma bilansowa – do 350 000 euro, • przychody netto ze sprzedaży – do 700 000 euro, • średnia liczba zatrudnionych w roku obrotowym – do 10 pracowników,
Mała jednostka	<ul style="list-style-type: none"> • suma bilansowa – do 4 000 000 euro, • przychody netto ze sprzedaży – do 8 000 000 euro, • średnia liczba zatrudnionych w roku obrotowym – do 50 pracowników,
Średnia jednostka	<ul style="list-style-type: none"> • suma bilansowa – do 20 000 000 euro, • przychody netto ze sprzedaży – do 40 000 000 euro, • średnia liczba zatrudnionych w roku obrotowym – do 250 pracowników,
Duża jednostka	<ul style="list-style-type: none"> • suma bilansowa – powyżej 20 000 000 euro, • przychody netto ze sprzedaży – powyżej 40 000 000 euro, • średnia liczba zatrudnionych w roku obrotowym – powyżej 250 pracowników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z 26 czerwca 2013 r.

Tabela 3. Kryteria podziału grup kapitałowych według dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z 26 czerwca 2013 r.

Rodzaj grupy kapitałowej	Kryteria podziału Grupy kapitałowe muszą spełniać dwa z trzech podanych kryteriów
Mała	<ul style="list-style-type: none"> • suma bilansowa – do 4 000 000 euro, • przychody netto ze sprzedaży – do 8 000 000 euro, • średnia liczba zatrudnionych w roku obrotowym – do 50 pracowników,
Średnia	<ul style="list-style-type: none"> • suma bilansowa – do 20 000 000 euro, • przychody netto ze sprzedaży – do 40 000 000 euro, • średnia liczba zatrudnionych w roku obrotowym – do 250 pracowników,
Duża	<ul style="list-style-type: none"> • suma bilansowa – powyżej 20 000 000 euro, • przychody netto ze sprzedaży – powyżej 40 000 000 euro, • średnia liczba zatrudnionych w roku obrotowym – powyżej 250 pracowników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z 26 czerwca 2013 r.

Do klasyfikacji jednostek zawartej w Ustawie o swobodzie działalności gospodarczej nawiązuje Jednolity Plik Kontrolny (JPK) zobowiązujący wszystkich przedsiębiorców do generowania w formie elektronicznej danych pochodzących z ksiąg rachunkowych. Na potrzeby uszczelnienia systemu podatkowego i zwiększenia wpływów do budżetu z tytułu podatku VAT wprowadzono obowiązek wdrożenia JPK w dużych przedsiębiorstwach już od lipca 2016 r., w średnich i małych jednostkach od 2017 r., a w jednostkach mikro od 2018 r.

W JPK wyróżniono duże przedsiębiorstwa, czyli takie, które przekroczyły w 2014 i 2015 r. następujące limity:

- zatrudnienie – ponad 250 pracowników,
- przychód netto ze sprzedaży towarów, produktów i usług oraz operacji finansowych – ponad 50 mln euro,
- suma aktywów przekroczyła 43 mln euro (Biuletyn Informacyjny dla Służb Ekonomiczno-Finansowych, 2016).

Za duże można uznać także te jednostki, o których jest mowa w nowelizacji ustawy o rachunkowości z dnia 15 grudnia 2016 r. W artykule 49b zobowiązuje się je do wykazywania w sprawozdaniu z działalności określonych informacji niefinansowych. Takimi jednostkami są podmioty, które w roku obrotowym, za który sporządzają sprawozdanie finansowe oraz w roku poprzedzającym go przekroczyły następujące wskaźniki: średnioroczne zatrudnienie 500 osób, suma aktywów bilansu 85 mln zł oraz przychód netto ze sprzedaży towarów i produktów 170 mln zł.

W ustawie o rachunkowości, traktowanej jako polskie prawo bilansowe, zawarto podział przedsiębiorców uwzględniający formy opodatkowania, czyli rozliczających swoją działalność z urzędem skarbowym według zasad ogólnych i w oparciu o formy zryczałtowane. Formy opodatkowania przedsiębiorców w gospodarce polskiej przedstawiono na rysunku 1.

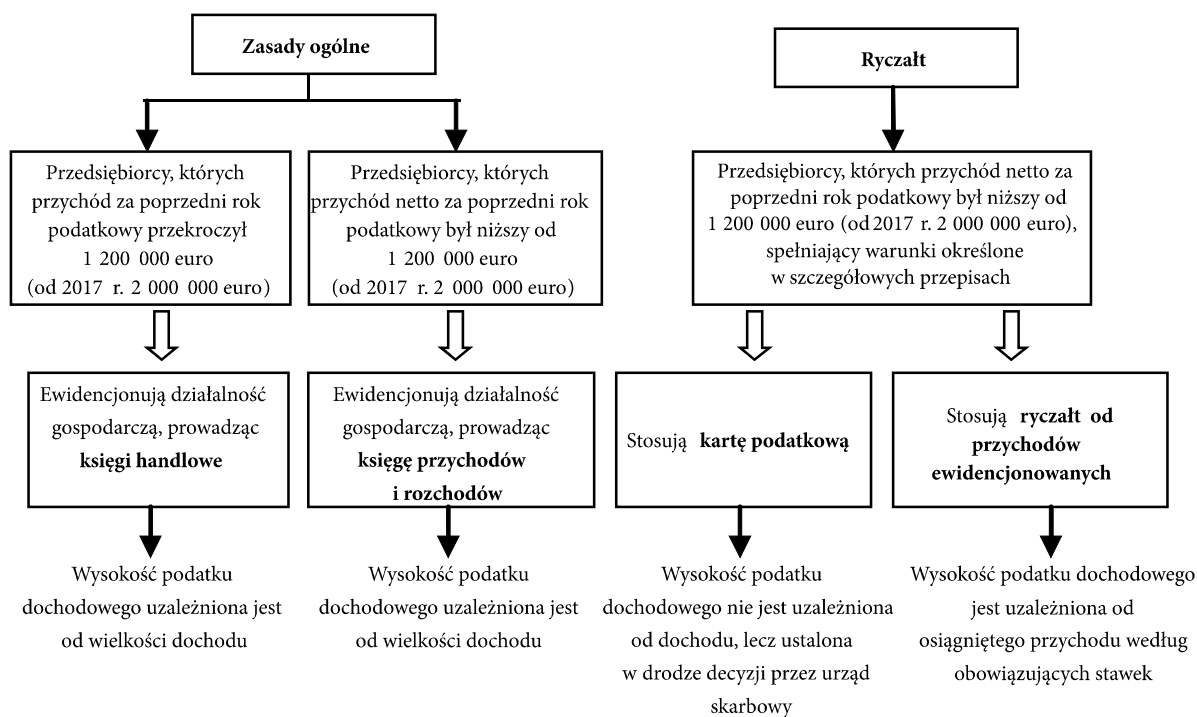
Klasyfikację przedsiębiorców zgodnie z regulacjami polskiego prawa bilansowego przedstawiono na rysunku 2.

Szczegółowe charakterystyki wymienionych na rysunku jednostek gospodarczych zawarto w ustawie o rachunkowości.

Pełniejszą charakterystykę jednostek mikro według prawa bilansowego przedstawiono w tabeli 4, a jednostek małych w tabeli 5.

Regulacje krajowego prawa bilansowego w wyniku kolejnych nowelizacji związanych ze zmianami prawa unijnego wyodrębniły grupę przedsiębiorców łączących jednostki mikro i makro w sektor małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Jednostki te obecnie odgrywają zasadniczą rolę w rozwoju gospodarczym Polski, o czym świadczą liczne wskaźniki, takie jak: liczba firm, przychody z całokształtu działalności, wyniki finansowe netto wyznaczone dla poszczególnych grup przedsiębiorstw podzielonych według wielkości zatrudnienia oraz na jedno przedsiębiorstwo i jednego zatrudnionego w poszczególnych grupach. Wartości wspomnianych wskaźników dla przedsiębiorstw w Polsce w zależności od wielkości zatrudnienia w 2015 r. przedstawiono w tabeli 6.

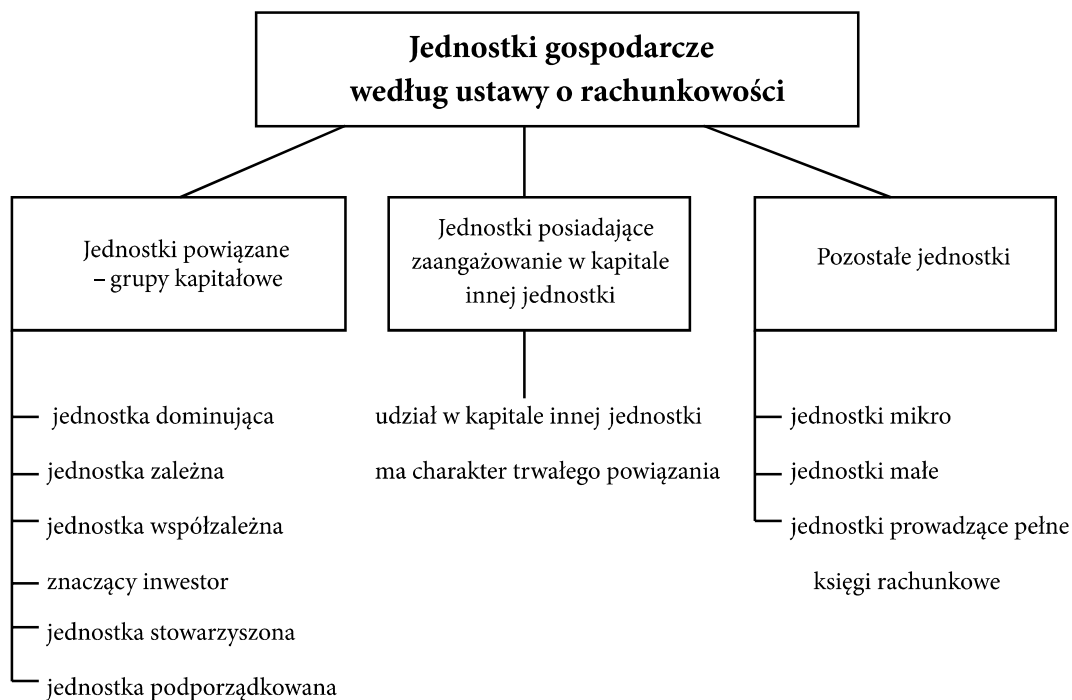
W 2015 roku przedsiębiorstwa z sektora MŚP stanowiły około 99,89% wszystkich zarejestrowanych w całej gospodarce polskiej i uzyskały ponad 71% całkowitych przychodów ogółem wszystkich działających jednostek. Z kolei suma wyników finansowych netto przedsiębiorstw sektora MŚP stanowiła 73,3% sumy wyników finansowych wszystkich polskich przedsiębiorstw.

Kwota graniczna w 2016 r. odpowiadała 5 092 440 zł, natomiast w 2017 r. 8 595 200 zł

Rys. 1. Formy opodatkowania przedsiębiorców w gospodarce polskiej

Źródło: opracowanie własne

Rys. 2. Podział jednostek gospodarczych zgodnie z polskim prawem bilansowym

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4. Charakterystyka jednostek mikro według prawa bilansowego

Lp.	Forma prawna prowadzenia działalności	Kryteria wynikające z uor
1.	<ul style="list-style-type: none"> • Spółki handlowe (osobowe i kapitałowe, w tym również w organizacji), • spółki cywilne inne niż spółki cywilne osób fizycznych, • inne osoby prawne, • oddziały przedsiębiorców zagranicznych w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej. 	<ul style="list-style-type: none"> • W roku obrotowym i poprzedzającym nie przekroczyły co najmniej dwóch z trzech wielkości: <ol style="list-style-type: none"> 1) suma aktywów (majątek jednostki) – 1 500 000 zł, 2) przychody netto ze sprzedaży – 3 000 000 zł, 3) średnioroczne zatrudnienie 10 pracowników, • organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe podjął decyzję w sprawie sporządzania sprawozdania z zastosowaniem uproszczeń dla jednostek mikro.
2.	Związki zawodowe, organizacje pracodawców, izby gospodarcze, przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, społeczno-zawodowe organizacje rolników, organizacje samorządu zawodowego, organizacje samorządu gospodarczego i rzemiosła, Polskie Biuro Ubezpieczycieli Komunikacyjnych.	<ul style="list-style-type: none"> • Nie prowadzą działalności gospodarczej, • organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe podjął decyzję w sprawie sporządzania sprawozdania z zastosowaniem uproszczeń dla jednostek mikro.
3.	Osoby fizyczne, spółki cywilne i spółki jawne tych osób oraz spółki partnerskie dobrowolnie stosujące zasady rachunkowości określone uor – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży równoważnych mniej niż 2 000 000 euro (art. 2 ust. 2 uor).	Organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe podjął decyzję w sprawie sporządzania sprawozdania z zastosowaniem uproszczeń dla jednostek mikro.
4.	Jednostki wymienione w pkt 1.	<ul style="list-style-type: none"> • Za poprzedni rok obrotowy sporządziły sprawozdanie finansowe z zastosowaniem uproszczeń dla jednostek mikro, • w bieżącym roku obrotowym lub poprzedzającym przekroczyły dwie z trzech wielkości: <ol style="list-style-type: none"> 1) suma aktywów (majątek jednostki) – 1 500 000 zł, 2) przychody netto ze sprzedaży – 3 000 000 zł, 3) średnioroczne zatrudnienie – 10 pracowników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 3 ustawy o rachunkowości

Tabela 5. Charakterystyka jednostek małych według prawa bilansowego

Lp.	Forma prawna prowadzenia działalności	Kryteria wynikające z uor
1.	<ul style="list-style-type: none"> • Spółki handlowe (osobowe i kapitałowe, w tym również w organizacji), • spółki cywilne inne niż spółki cywilne osób fizycznych, • inne osoby prawne, z wyjątkiem Skarbu Państwa i NBP, • osoby fizyczne, spółki cywilne i spółki jawne tych osób oraz spółki partnerskie – jeżeli przychody netto ze sprzedaży za poprzedni rok obrotowy wynosiły co najmniej równowartość w zł 2 000 000 euro, • oddziały przedsiębiorców zagranicznych w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej. 	<ul style="list-style-type: none"> • W roku obrotowym i poprzedzającym nie przekroczyły co najmniej dwóch z trzech wielkości: <ol style="list-style-type: none"> 1) suma aktywów (majątek jednostki) – 17 000 000 zł, 2) przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów – 34 000 000 zł, 3) średnioroczne zatrudnienie 50 pracowników, • organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe podjął decyzję w sprawie sporządzania sprawozdania z zastosowaniem uproszczeń dla jednostek małych.
2.	Osoby fizyczne, spółki cywilne i spółki jawne tych osób oraz spółki partnerskie dobrowolnie stosujące zasady rachunkowości określone uor (art. 2 ust. 2 uor).	Organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe podjął decyzję w sprawie sporządzania sprawozdania z zastosowaniem uproszczeń dla jednostek małych.
3.	Jednostki wymienione w pkt 1, 2.	<ul style="list-style-type: none"> • Za poprzedni rok obrotowy sporządziły sprawozdanie finansowe z zastosowaniem uproszczeń dla jednostek małych, • w roku obrotowym i poprzedzającym przekroczyły dwie z trzech wielkości: <ol style="list-style-type: none"> 1) suma aktywów (majątek jednostki) – 17 000 000 zł, 2) przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów – 34 000 000 zł, 3) średnioroczne zatrudnienie 50 pracowników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 3 ustawy o rachunkowości

Tabela 6. Wartości wskaźników dla przedsiębiorstw w Polsce w zależności od wielkości zatrudnienia w 2015 r.

Wskaźnik	Wielkość zatrudnienia			
	0-9	10-49	50-249	powyżej 249
Liczba przedsiębiorstw (rejestr REGON, 31.12.2015)	4 003 599	147 124	29 243	4433
Przychody z całokształtu działalności w mld zł	3087,98	523,53	775,02	1789,43
Przychody z działalności na 1 przedsiębiorstwo w tys. zł	59 032,3	15 033,7	54 899,7	531 145,4
Przychody z działalności na 1 pracującego w tys. zł	594,8	638,6	527,7	616,5
Wynik finansowy netto w mld zł	120,6	23,0	33,1	64,5
Wynik finansowy netto na 1 przedsiębiorstwo w tys. zł	2 304,9	659,2	2 345,7	19 145,0
Wynik finansowy netto na 1 pracującego w tys. zł	23,2	28,0	22,5	22,2

Źródło: opracowanie własne w oparciu o: Ministerstwo Rozwoju, 2016, s. 111, 115

2. System rachunkowości w Polsce i jego przeobrażenia

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele definicji rachunkowości. Jedną z najtrafniejszych wydaje się definicja Stanisława Skrzywana, którą zacytowano we wstępie niniejszego opracowania. Należy również przytoczyć inną istotną definicję rachunkowości, według której jest ona „uniwersalnym i elastycznym systemem informacyjno-kontrolnym odzwierciedlającym przebieg i rezultaty działalności jednostek gospodarczych” (Micherda, 2002, s. 13).

Zadania systemu rachunkowości wynikają z jego funkcji i obejmują (Kuczyńska-Cesarz, 2011, s. 93):

- dostarczanie informacji do podejmowania różnorodnych decyzji (funkcja informacyjna),
- tworzenie podstaw liczbowych do dokonywania kontroli wewnętrznej i zewnętrznej jednostek gospodarczych – interpretacja danych liczbowych (funkcja kontrolna),
- dostarczanie informacji w celu analizy (badania) prawidłowości przebiegu zjawisk i zdarzeń gospodarczych (funkcja nośnika informacji),
- przekazywanie informacji na potrzeby statystyki (funkcja przekaznika informacji dla celów statystycznych).

Finalnym produktem systemu rachunkowości jest sprawozdanie finansowe zawierające przetworzone informacje pochodzące z ksiąg rachunkowych w sposób określony przez prawo bilansowe. To właśnie poprzez sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa komunikują się z otoczeniem zewnętrznym oczekującym na rzetelne, wiarygodne i sprawdzone informacje o majątku jednostki, źródłach jego finansowania, przychodach, kosztach i wyniku finansowym. Można stwierdzić, że bez systemu rachunkowości przedsiębiorstwo nie może istnieć, bo trudno sobie wyobrazić działalność gospodarczą nie objętą uporządkowanymi procesami i procedurami wynikającymi z prawa bilansowego.

Należy nadmienić, że rachunkowość obejmuje rachunkowość finansową, zarządczą i podatkową, których zadania są odmienne, mimo że wszystkie łączy jeden system ewidencji operacji gospodarczych w ciągu roku obrotowego.

Na potrzeby wszystkich dziedzin rachunkowości w polskiej gospodarce prowadzone są dwa różne systemy rachunkowości, a mianowicie pełny system obligujący do prowadzenia ksiąg handlowych – tzw. pełnej rachunkowości oraz „uproszczony” – pozwalający rozliczać działalność z urzędem skarbowym z wykorzystaniem podatkowej księgi przychodów i rozchodów, ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych lub karty podatkowej.

Pełny system rachunkowości regulowany jest przez ustawę o rachunkowości, natomiast uproszczony – przez regulacje, które dotyczą form zryczałtowanych oraz podatkowej księgi przychodów i rozchodów. Aktualnie w tym zakresie obowiązuje rozporządzenie MF z dnia 26.08.2003 w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów (Dz.U. z 2014 r., poz. 1037 ze zmianami, Dz.U. z 2016 r., poz. 467) oraz ustawa z dnia 20.11.1998 o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. z 2016 r., poz. 2180).

Polskie prawo bilansowe to ustawa o rachunkowości z 29.09.1994 (Dz.U. z 1994 r., nr 121, poz. 591) wielokrotnie nowelizowana, której aktualnie obowiązujący tekst jednolity opublikowano w Dz.U. z 2016 r., poz. 1047 (podlega dalszym aktualizacjom). Ustawa o rachunkowości jest podstawowym aktem prawnym normującym zasady rachunkowości, tryb badania sprawozdań finansowych przez biegłych rewidentów oraz zasady wykonywania działalności w zakresie usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych. Przepisami ustawy objęte są jednostki wymienione w jej art. 2. Ze względu na bardzo szeroki zakres tych jednostek można wyróżnić podmiotowe systemy rachunkowości funkcjonujące w oparciu o indywidualne polityki rachunkowości tworzone na podstawie ustawy.

Zgodnie z art. 4 ust. 3 ustawy, rachunkowość jednostek obejmuje:

1. przyjęte zasady rachunkowości,
2. prowadzenie na podstawie dowodów księgowych ksiąg rachunkowych ujmujących zapisy zdarzeń w porządku chronologicznym i systematycznym,
3. okresowe ustalanie i sprawdzanie drogą inwentaryzacji rzeczywistego stanu aktywów i pasywów,

4. gromadzenie i przechowywanie dowodów księgowych oraz pozostałej dokumentacji przewidzianej ustawą,
5. poddanie badaniu, składanie do właściwego rejestru sądowego, udostępnianie i ogłaszanie sprawozdań finansowych w przypadkach przewidzianych ustawą.

Ustawa zawiera 11 rozdziałów oraz 6 załączników, w których zawarto szczegółowe regulacje prawne ze wszystkich wymienionych wyżej obszarów rachunkowości.

Na ostateczny kształt polskiego prawa bilansowego miała wpływ globalizacja procesów gospodarczych, która wymogła konieczność harmonizacji systemów rachunkowości na całym świecie. Podstawowym zadaniem procesów harmonizacyjnych było i jest nadal eliminowanie różnic w procedurach tworzenia sprawozdań finansowych. Stało się to możliwe dzięki przygotowanemu i do tej pory aktualizowanemu pakietowi możliwych do wykorzystania przez przedsiębiorców rozwiązań w zakresie stosowania zasad rachunkowości.

W ramach ujednoczenia zasad rachunkowości stworzono liczne standardy, które pozwoliły na stosowanie w praktyce tych samych lub bardzo zbliżonych reguł. Procesem harmonizacji zainteresowane były różne środowiska, takie jak: inwestorzy, przedsiębiorstwa o międzynarodowym zakresie działalności, międzynarodowe firmy audytorskie, indywidualnie badający sprawozdania finansowe biegli rewidentzi, jednostki prowadzące międzynarodowe statystyki, rządy państw, analitycy finansowi.

W skali międzynarodowej problematyką harmonizacji rachunkowości zajmuje się wiele organizacji, spośród których należy wymienić: Unię Europejską (UE), Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MSR), Międzynarodową Federację Księgowych, Konsorcjum XBRL (Extensive Business Reporting Language).

W Polsce ogromny wkład w kształt ustawy o rachunkowości wniosły: Krajowa Izba Biegłych Rewidentów (KIBR), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Stowarzyszenie XBRL Polska, Stowarzyszenie Krajowych Standardów Rachunkowości.

Wzorcami do tworzenia polskiego prawa bilansowego stały się dyrektywy UE, MSR/MSSF (standardy z obszaru rachunkowości zawarte były początkowo w MSR, a od 2001 roku w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej (MSSF)), jak również dorobek polskiej rachunkowości.

Od momentu pierwszej publikacji ustawy o rachunkowości (Dz.U. z 1994 r., nr 121, poz. 591) do chwili obecnej dokonano wielu jej nowelizacji. Opracowano kilka tekstów jednolitych (Dz.U. z 2002 r., nr 76, poz. 694, Dz.U. z 2009 r., nr 76, poz. 152, poz. 1223, Dz.U. z 2013 r., nr 76, poz. 330, Dz.U. z 2016 r., nr 76, poz. 1047), co miało istotne znaczenie dla czytelności regulacji prawnych zawartych w ustawie.

Wspomniane modyfikacje polskiego prawa bilansowego wynikały głównie z konieczności dostosowania przepisów ustawy do wymogów dyrektyw UE. Spośród wielu dyrektyw UE należy wskazać na dyrektywę 2013/34 UE z 26 czerwca 2013 roku w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek (Dz. Urz. UE L

182). O ważności tej dyrektywy świadczy fakt, że została ona ujęta w strategii „Europa 2020”, która ma za zadanie tworzenie zrównoważonej gospodarki oraz uproszczenia warunków do funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw. Celem tej dyrektywy jest m.in. uproszczenie sprawozdawczości finansowej małych jednostek, dostosowanie regulacji uor do zmieniającego się otoczenia gospodarczego oraz wprowadzenie uproszczonej ewidencji przychodów i kosztów dla małych organizacji pozarządowych.

Dostosowanie unormowań uor do zmieniającego się otoczenia dotyczyło m.in.:

1. aktualizacji sprawozdań skonsolidowanych,
2. usunięcia zysków i strat nadzwyczajnych jako odrębnej pozycji w procedurze tworzenia różnych kategorii wyniku finansowego i włączenia ich do pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych,
3. rozszerzenia katalogu jednostek zobowiązanych do sporządzania sprawozdania z działalności,
4. wprowadzenia nowego sprawozdania z płatności na rzecz administracji publicznej,
5. poszerzenia listy jednostek, których sprawozdanie finansowe podlega obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta,
6. wprowadzenia nowych zasad odpisywania kosztów zakończonych prac rozwojowych oraz wartości firmy,
7. zmiany w prezentacji w bilansie pozycji dotyczących należnych wpłat na kapitał (fundusz) podstawowy oraz udziałów i akcji własnych (załączniki 1-5 do ustawy),
8. innych zmian, m.in. takich, jak zdefiniowanie pojęcia istotności czy zwolnienia spółdzielni z obowiązku publikacji sprawozdań finansowych w monitorze spółdzielczym,
9. sprecyzowania wymogów dotyczących uznania jednostki za dużą,
10. uszczegółowienia inwentaryzacji,
11. uproszczenia zasad kalkulacji kosztu jednostkowego,
12. przenoszenia dowodów księgowych na elektroniczne nośniki informacji,
13. dostosowania przepisów uor do ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej.

Kolejną istotną dyrektywą UE mającą istotny wpływ na polskie prawo bilansowe w zakresie dostosowania przepisów uor do zmieniającego się otoczenia jest dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r. (Dz. Urz. UE L 330 z 15.11.2014) zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE.

Regulacje unijne wpłynęły na kolejne nowelizacje uor. W 2014 r. wprowadzono dwie zmiany uor. Pierwsza dotyczyła usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych z mocą obowiązującą od 10.08.2014, druga natomiast była związana ze zniesieniem barier rozwoju przedsiębiorczości (Dz.U. z 2014 r., poz. 1100) i zawierała definicję jednostek mikro (ust. 1a i 1b, art. 3). Definicję jednostek małych wprowadzono do zmiany ustawy z 23 lipca 2015 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 1333).

Tabela 7. Uproszczenia w rachunkowości dla jednostek małych i mikro

Uproszczenia dotyczące sprawozdawczości dla wszystkich jednostek małych i jednostek mikro:	Podstawa prawna
Stosowanie minimalnego zakresu informacyjnego, jaki musi być zawarty w sprawozdaniu finansowym sporządzanym przez jednostki mikro i jednostki małe, określonego w załącznikach do ustawy, tj. nr 4 (przewidzianym dla jednostek mikro) lub nr 5 (przewidzianym dla jednostek małych).	art. 46 ust. 5 pkt 4 i 5, art. 47 ust. 4 pkt 4 i 5, art. 48 ust. 3 i 4 ustawy o rachunkowości
Jednostki mikro i małe, podlegające badaniu przez biegłego rewidenta, mogą nie sporządzać zmian w kapitale (funduszu) własnym oraz rachunku przepływów pieniężnych.	art. 48a ust. 3 i 4 oraz art. 48 ust. 4 i 5 ww. ustawy
Jednostka mikro lub jednostka mała, należąca do podmiotów objętych obowiązkiem sporządzenia sprawozdania z działalności, może nie sporządzać tego sprawozdania pod warunkiem zamieszczenia w informacji dodatkowej (lub w przypadku jednostki mikro niesporządzającej informacji dodatkowej – w informacjach uzupełniających do bilansu) informacji dotyczących nabycia udziałów (akcji) własnych.	art. 49 ust. 4 i 5 ww. ustawy
Jednostka mała może nie wykazywać w sprawozdaniu z działalności wskaźników niefinansowych oraz informacji dotyczących zagadnień środowiska naturalnego i zatrudnienia.	art. 49 ust. 6 ww. ustawy

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ściaga dla Księgowych, 2017

Dla jednostek mikro i małych przewidziano w ustawie o rachunkowości wiele uproszczeń, które zaprezentowano w tabeli 7. Uproszczenia te mogą, ale nie muszą być przez jednostki stosowane.

Inne uproszczenia przewidziane w ustawie o rachunkowości dotyczące jednostek nie tylko mikro i małych przedstawiono w tabeli 8.

Należy podkreślić, że jednostki mikro i małe mogą sporządzać sprawozdanie finansowe na zasadach ogólnych, zgodnie z załącznikiem 1 do uor. Sporządzenie sprawozdania w wersji uproszczonej jest dla nich prawem, a nie obowiązkiem.

Tabela 8. Inne uproszczenia przewidziane w ustawie o rachunkowości

<p>Uproszczenia dotyczące jednostek, w tym mikro i małych, które za poprzedni rok obrotowy nie przekroczyły co najmniej dwóch z trzech następujących wielkości:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 17 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego • 34 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy • 50 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty 	
Dokonywanie kwalifikacji umów leasingu według zasad określonych w przepisach podatkowych.	art. 3 ust. 6 ustawy o rachunkowości
Możliwość odstąpienia od ustalania aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego.	art. 37 ust. 10 ww. ustawy
Zaniechanie stosowania przepisów rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych.	art. 28b ust. 1 ww. ustawy
Uproszczenia przewidziane dla jednostek, których sprawozdania finansowe nie podlegają obowiązkowi badania	
<p>Nie mają obowiązku:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sporządzania zestawienia zmian w kapitale (funduszu) własnym oraz rachunku przepływów pieniężnych – podobnie jak jednostki mikro lub jednostki małe, • ustalania poziomu wykorzystania zdolności produkcyjnych. 	<p>art. 45 ust. 3 ww. ustawy</p> <p>art. 28 ust. 4a ww. ustawy</p>

(Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ściąga dla Księgowych, 2017)

3. Wpływ zmian systemu rachunkowości na zwinność jednostek z sektora MŚP

Wprowadzone zmiany polskiego prawa bilansowego dla jednostek z sektora MŚP przyniosły następujące korzyści:

- ograniczenie obciążeń sprawozdawczych,
- poprawę czytelności otoczenia regulacyjnego,
- ograniczenie informacji ze sprawozdań finansowych do niezbędnych na potrzeby zarządzających, podmiotów konkurujących, inwestorów, analityków, audytorów, rządu czy instytucji statystycznych,
- odbiurokratyzowanie i uproszczenie wielu procedur w podmiotowych systemach rachunkowości,
- zwiększenie konkurencyjności na rynku MŚP,
- umiędzynarodowienie informacji o MŚP.

Te korzystne zmiany miały i mają nadal bezpośredni wpływ na wiele parametrów charakteryzujących sytuację ekonomiczno-finansową przedsiębiorstw z sektora MŚP.

Uproszczony system rachunkowości, którego produktem finalnym jest uproszczone sprawozdanie finansowe, zmniejsza nakłady na jego prowadzenie, co przyczynia się do obniżenia kosztów całkowitych działalności gospodarczej. Wprowadzone uproszczenia redukują często wysokie koszty związane z przygotowaniem sprawozdania finansowego.

Obowiązujące wcześniej skomplikowane i uciążliwe procedury bilansowe narzucały konieczność zatrudniania wielu fachowców, którym powierzano obowiązki prowadzenia ksiąg rachunkowych. Ponadto w aktualnej rzeczywistości gospodarczej czytelność prawa w zakresie prowadzenia podmiotowych systemów rachunkowości dla MŚP daje możliwość wykonywania wielu prac bilansowych we własnym zakresie.

Przygotowanie analiz na potrzeby podejmowania decyzji, oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej, audytu wewnętrznego i zewnętrznego czy statystyki w przedsiębiorstwach zaliczanych do grupy małych i średnich staje się prostsze i szybsze. Ma to niebagatelny wpływ na nagłe lub szybkie decyzje dotyczące konieczności reagowania na zmiany sytuacji rynkowej. Istotne jest, że uproszczenia systemów rachunkowości dla MŚP nadal gwarantują wiarygodność i rzetelność informacji bilansowych o przychodach, kosztach i wyniku finansowym w okresie, za który sprawozdanie przygotowano.

Na kierownictwie jednostki ciąży obowiązek podjęcia decyzji o wyborze uproszczeń. W przeciwnym razie przedsiębiorstwo zobligowane jest do stosowania zasad obowiązujących tych przedsiębiorców, którzy z uproszczeń nie mogą korzystać.

Redukcja wielu wymogów dotyczących prowadzenia ksiąg rachunkowych w jednostkach zaliczanych do sektora MŚP wpływa na budowanie takiej polityki rachunkowości, zgodnie z którą tworzona jest znacznie mniejsza liczba kont księgowych w Zakładowym Planie Kont, stosowane są uproszczone metody wyceny aktywów i pasywów, dokonywana jest kalkulacja kosztu jednostkowego z pominięciem analizy stopnia wykorzystania zdolności produkcyjnych, istnieje możliwość stosowania tańszych programów finansowo-księgowych umożliwiających rozliczenie działalności z urzędem skarbowym.

Dostępny i cieszący się na rynku programami umożliwiającymi prowadzenie ksiąg rachunkowych dla tej grupy przedsiębiorców są między innymi: WF Fakir, Rewizor, Sage Symfonia ERP, Rachmistrz GT, Symfonia Start, Qatra Firma, które są proste w obsłudze, w związku z czym ewidencję działalności gospodarczej można wykonywać samodzielnie lub zlecić jednostce zajmującej się usługowym prowadzeniem ksiąg, ponosząc znacznie niższe koszty.

Istotne znaczenie w ocenie korzyści wpływu zmian polskiego prawa bilansowego na zwinność przedsiębiorstw z sektora MŚP miała Europejska Karta Małych i Średnich Przedsiębiorstw (przyjęta przez Radę Europy w 2000 r.). W tym tak ważnym dokumencie zawarto główne założenia polityki Unii Europejskiej wobec

jednostek zaliczanych do sektora MŚP i zobowiązano sygnatariuszy Karty do wielu działań wspierających ten sektor.

Uproszczony system rachunkowości regulowany polskim prawem bilansowym sprzyja wszystkim działaniom tych przedsiębiorstw, które w sposób elastyczny pragną dostosować się do zmieniającego się otoczenia w warunkach silnej konkurencji.

Eliminacja wielu kosztów obsługi tego systemu ma bezpośredni wpływ na wyniki wykazywane w ocenie sytuacji ekonomiczno-finansowej.

Należy wyraźnie podkreślić, że bez podmiotowego systemu rachunkowości działającego indywidualnie w każdym podmiocie gospodarczym trudno wyobrazić sobie podejmowanie jakichkolwiek decyzji w każdej dziedzinie działalności przedsiębiorstwa.

System rachunkowości jest zatem wbudowany w model organizacji „zwinnej” i umożliwia osiągnięcie statusu „jednostki elastycznej”.

Podsumowanie

W aktualnej rzeczywistości gospodarczej jednym z celów prowadzonej przez przedsiębiorstwa działalności jest budowa przewagi konkurencyjnej na rynku. Istnieje wiele źródeł i mechanizmów umożliwiających osiągnięcie takiej przewagi. Jednym z nich jest sprawnie funkcjonujący system rachunkowości dostarczający rzetelnych, wiarygodnych i sprawdzonych informacji o majątku, źródłach jego finansowania, przychodach, kosztach oraz wyniku finansowym przedsiębiorstw.

Polskie prawo bilansowe – ustawa o rachunkowości (uor) kształtuje podmiotowe systemy rachunkowości dla różnych grup przedsiębiorstw w Polsce. Wielokrotne zmiany regulacji zawartych w uor wywołane zmianami prawa unijnego, w celu jego dostosowania do zmieniającego się otoczenia, wyłoniły uproszczony system rachunkowości dla przedsiębiorstw z sektora MŚP. Taki właśnie system rachunkowości wbudowany w model „jednostki zwinnej” pozwala małym i średnim przedsiębiorstwom uelastyczyć wiele działań, zwłaszcza w obszarze decyzyjnym po to, aby szybciej i sprawniej reagować na zachodzące zmiany na rynku.

Z całą pewnością można stwierdzić, że czytelny i sprawnie funkcjonujący podmiotowy system rachunkowości oparty o obowiązujące regulacje prawne stanowi jedno z narzędzi budowy przewagi konkurencyjnej przez usprawnienie procesu podejmowania decyzji na podstawie informacji z ksiąg rachunkowych.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Jednolity Plik Kontrolny – wyjaśniamy problemy związane z ustaleniem statusu przedsiębiorcy*, Biuletyn Informacyjny dla Służb Ekonomiczno-Finansowych, nr 20(919) z dnia 10.07.2016, Wydawnictwo Gofin, Gorzów Wlkp.
- [2] KUCZYŃSKA-CESARZ A., 2011, *Rachunkowość*, cz. 1, Difin, Warszawa.

- [3] MICHERDA B., 2002, *Podstawy rachunkowości*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków.
- [4] MINISTERSTWO ROZWOJU, 2016, *Przedsiębiorczość w Polsce*, Warszawa.
- [5] SKORUPKA J., 2005, *Prawo karne gospodarcze. Zarys wykładów*, Warszawa.
- [6] SKRZYWAN S., 1969, *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, PWE, Warszawa.
- [7] Ściąga dla Księgowych. Uproszczenia w rachunkowości w 2017 r., styczeń 2017, Wydawnictwo Gofin, Gorzów Wlkp.
- [8] WEREDA W., WOŹNIAK J., 2015, *Kryterium ryzyka w organizacji „zwinnej”*, „Nowoczesne Systemy Zarządzania”, nr 10.